

Bokmeldinger

Cecilie Høigård

Gategallerier

Oslo: Pax, 2002

Kriminologiprofessor Cecilie Høigård ser på seg selv som gatekriminolog og har i alt sitt arbeid tatt parti for mennesker som utsettes for samfunnets kontroll- og utstøtingsmekanismer. Denne gangen har hun, på bakgrunn av ti års forskning, skrevet ei kjempebok om graffiti. Med utgangspunkt i graffiti-kultur og graffiti-kontroll drøfter hun kriminalpolitikk og utviklingen i moderne storby-samfunn, spesielt med hensyn til håndteringen av forskjellighet og «den fremmede». Gjennom hele boka relaterer Høigård sitt materiale til et rikt spekter av samfunnsforskning. Hun refererer, på en ledig og begripelig måte, blant annet til arbeider av Zygmunt Bauman, Pierre Bourdieu, Nils Christie, Mary Douglas, Liv Finstad, Michel Foucault, Richard Sennett og Dag Østerberg. Ungdomsforskning fra Birmingham-skolen og graffiti-forskere som Craig Castleman (USA) og Staffan Jacobson (Sverige) er også med og danner bakgrunn og klangbunn for analysene.

Bilder er selvsagt en viktig del av et verk om graffiti. Gard Andreas Frantzsen er bokas billedredaktør, og han har selv tatt mange av de 300 bildene som presenteres. Bildene viser utenlandsk og hjemlig, gammel og ny, ensfarga og fargerik, enkel og forseggjort graffiti. De viser redskaper som brukes, og malere i aksjon, graffiti-magasiner og materiell fra anti-graffiti-kampanjer. Og minnepiecen for Benjamin Hermansen ved Holmlia skole. For dem som vil se hva graffiti er, er dette et bredt og godt utvalg.

Gategallerier handler, ifølge forfatteren, om møter mellom en malerkultur og en kontrollkultur. Hun presenterer sin egen posisjon fra starten: Malerkulturen fortjener tydelige forsvarere! Høigård er blitt anklaga for å være ensidig i sitt forsvar av graffiti-ungdommen. Denne anmelderen er ikke enig i anklagen. Allerede ved første blick på bokomslaget er det tydelig at dette ikke er ei bok som idylliserer *taggere*. Omslagsbildet viser en ansiktsløs, mørk provokatør som sprayer leseren midt imot. I flere sammenhenger forteller både forfatteren og de malerne hun gir ordet til, at malerne ikke er englebarn. Mange av dem som har fått de tyngste dommene for graffiti, er samtidig dømt for andre lovbrudd, noen for vold. *Racking*, stjeling av spraybokser, er for mange malere en integrert del av kulturen.

Men det er viktig for Høigård å vise at graffitimalernes prosjekt er noe helt annet enn vandalisme og hærverk. I utgangspunktet er graffiti et estetisk prosjekt, der ungdom krever rett til å være med på å bestemme utseendet på byens allmenninger. Graffiti har oppstått som et alternativ til vold, og fungerer for de fleste maleres del som et skjold mot alvorlig kriminalitet. Når det er kommet såpass mye stygg graffiti og det har skjedd en tydelig negativ utvikling innen deler av graffiti miljøet, handler dette først og fremst om samfunnets kriminalisering av kulturen. Det handler om ringeakt for annerledeshet og for ungdom som ikke kan eller ikke vil tilpasse seg A4-formatet.

Boka inneholder 512 sider tekst, pluss en billedsekvens og et omfattende tabellvedlegg. Er omfanget blitt for svært? Denne anmelderen, som selv har brukt år på å forske på graffiti, hadde stort utbytte av å lese boka fra perm til perm, men det er kanskje ikke så mange utenom de spesielt interesserte som gjør det. Forlaget kunne nok hjulpet forfatteren å stramme stoffet opp noe. Det finnes gjentakelser og sidespor som kunne vært bearbeida mer. Noen ganger er stilen på grensa til å bli pratete. Men formen kler bokas tema: på den ene sida løssluppenhet og mangfold, på den andre sida formbevissthet og struktur. Lange passasjer med frodige sitater og historier fra malerne, referanser til ymse disipliner og sjangere, analyser og kriminologiske *spin off*-resonnementer – organisert i fem tematiske hoveddeler med 33 underkapitler gjør at verket kan leses bit for bit og dermed bli mer tilgjengelig.

Boka gir en god innføring i graffitiens historie og røtter i USA og forteller hvordan kulturen kom til Norge og fant feste her i landet fra midt på 1980-tallet. Det handla om stil, spenning og identitetsskaping. Graffiti var en demokratisk kompetansekultur og et alternativ til vold, dop og rasisme. Forklaringene på at ungdom driver med graffiti, er komplekse. Malerne har et sterkt estetisk begjær som får utløp i graffiti, og de fleste arbeider hardt for å bli bedre. Men man får mye annet med på kjøpet. Det handler om ulovlighetens gleder, om å vinne respekt i konkurranse med andre og om å skape maskulinitet. Jenter som maler, møter samme slags utfordringer som kvinner i andre mannsdominerte miljø.

I løpet av 1990-tallet ble graffiti omdefinert fra ungdomskultur til kriminalitet. Vendepunktet og toppunktet var kampanjen som byrådet i Oslo, under Rune Gerhardsens ledelse, kjørte i 1994. Graffiti ble definert som urent, og man kuttet alle forbindelseslinjer til skaperkraft og skjønnhet. Graffitimotstanderne trakk opp et tydelig skille mellom «oss» og «dem». I 1996 ble den antatte seieren over graffiti manifestert gjennom store rettssaker, der tenåringer med lite utdanning og løs tilknytning til arbeidslivet ble dømt til fengsel og skyhøye erstatninger. Likevel har graffiti klort seg fast.

Høigård går grundig gjennom graffitiutviklingen innenfor Oslo politidistrikt på 1990-tallet og dokumenterer den statistisk. I perioden var det i

alt 1136 forskjellige barn og ungdommer som kom i kontakt med kontrollapparatet på grunn av graffiti. «Korstoget mot graffiti» har gitt like mye, men dårligere graffiti, et hardere graffiti miljø, økende ringeakt fra voksne mot ungdom som identifiseres med graffiti maling, og svært høye personlige omkostninger for det mindretallet av malere som er dømt for graffiti maling. På denne bakgrunnen drøfter Høigård norsk kriminalpolitikk, straffefilosofi og rollen til ulike deler av kontrollapparatet. Hun argumenterer for at troen på allmennprevensjon og individualprevensjon mangler rot i virkeligheten, at en hard kriminalpolitikk fører til et mer utrygt samfunn, og at straffeapparatet forsterker allerede eksisterende ulikhet og undertrykking.

I *Gategallerier* analyseres frykten for graffiti mot et bakteppe av usikkerhet og angst som eksistensvilkår i et moderne samfunn. I storbyen er det nødvendig å lære å leve med hverandre i forskjellighet – andre muligheter finnes ikke. Rop på lov og orden og krav om verdilikheter bidrar ikke positivt til dette. Angst for kriminalitet skapes lettere enn den fjernes. Politikere og media viste liten varsomhet under 1990-tallets antigraffiti kampanjer. Graffiti malere har sjelden noen intensjon om å ødelegge og spre angst. De mener selv at deres estetiske geriljakrig forskjønner eller forandrer – ikke at den ødelegger. Graffiti må defineres som urent og stygt fordi den vender ryggen til eiendomsrett og penger. Malerne tar byen i besittelse og unndrar gategalleriene fra tidens gyldige målestokk: bytteverdien.

Cecilie Høigård avrunder siste kapittel med et eksempel på kompromiss mellom malerkultur og kontrollkultur, henta fra byen Brügge i Belgia. Piecer og tags anerkjennes som samtidskunst. Byen har gitt betydelige områder, blant annet fire tog, til malerne, og det er starta verksteder der nye malere kan lære å bli gode. Malerne forventes å avstå fra ulovlig graffiti, men det understrekes at politiet ikke må ødelegge tilliten mellom byrådet og malerne ved å presse dem til å oppgi navn og fakta knytta til ulovlig graffiti. Ulovlig graffiti fjernes raskt, uten omkostninger for dem som eier veggene. Ulovlig maling kan straffes ved at maleren må delta i graffiti fjerning. Antallet graffiti lovbrudd har gått betydelig ned etter at den nye politikken ble innført. Bybildet preges av mye vakker graffiti, noe som gjør at graffiti ikke lenger blir farlig. Høigård er ambivalent til Brügge-eksemplet fordi hun er redd for at en delvis legalisering vil føre til større splittelse i graffiti miljøet og en utvikling der de «slemmeste» malerne støtes enda lenger ut og blir virkelig slemme.

Gategallerier er, naturlig nok, blitt varmt mottatt blant ungdom, foreldre og andre som er genuint opptatt av graffiti. Den anbefales med dette til langt flere – først og fremst til alle som arbeider med ungdom, men også til andre som er interesserte i kriminalpolitikk, ungdomsforskning og urban kultur. Kommunepolitikere burde absolutt lese den. Så: Ikke la dere

skremme av omfanget – dette er ei unik og lærerik bruksbok som til tider er både underholdende og rørende!

Lisbeth Reed

Christine M. Jacobsen

Tilhørighetens mange former: Unge muslimer i Norge

Oslo: Unipax, 2002

Min første reaksjon etter å ha lest ferdig Christine M. Jacobsens *Tilhørighetens mange former* var: Endelig! Endelig en bok som tar hva det vil si å være ung muslim i Norge, på alvor! Som jeg skal komme tilbake til, betyr ikke dette at boken ikke åpner seg for kritikk. Ja, i noen grad må denne anmelderens første reaksjon trolig tilskrives kontrasten til de forenklede presentasjonene av og debattene om det norsk-muslimske samfunnet generelt, og norsk-muslimske kvinner spesielt, som vi daglig utsettes for gjennom media. I forhold til disse inneholder *Tilhørighetens mange former* en varsom og nyansert beskrivelse av mangfoldet i muslimsk overbevisning og praksis blant ungdom i dagens Norge. Dette er i seg selv ikke en liten bedrift.

Gjennom intervjuer og deltakende observasjon i moskeer og organisasjoner har forfatteren innhentet synspunkter fra en gruppe på cirka førti ungdommer, de fleste kvinner. Det generelle temaet i boken er de identitetsprosesser ungdommene deltar i som oppvoksede medlemmer av én religiøs og flere nasjonale minoriteter (eller minoritetsgrupper). Perspektivet er preget av det som i litteraturen nå gjerne kalles «interseksjonalitet», hvordan samvirkningen mellom ulike identiteter åpner for ulike, individuelle identitetsutforminger. Spesielt fokuserer forfatteren på sammenhengen mellom religion, generasjon og kjønn. Blant spørsmålene som står sentralt, er hvordan muslimsk ungdom oppfatter seg selv i forhold til foreldregenerasjonen, hvilken betydning deltakelse i muslimske nettverk og organisasjoner har for samfunnsdeltakelse, og hvordan de forholder seg til det å bli sett på som «annerledes» av det norske majoritetssamfunnet. Mens en kort oppsummering av svarene på disse spørsmålene ikke er mulig innenfor rammene av en anmeldelse, får Jacobsen klart fram at religion er noe mange av dem hun skriver om, benytter aktivt i sin identitetsutforming, både som ungdommer og som kvinner. I beskrivelsen av hvordan dette skjer, skjelner hun mellom tre hovedtendenser: den etniske, den privatiserte og den nypraktiserende. Den første tendensen innebærer at muslimsk identitet i stor grad framstår

som et aspekt ved etnisk og kulturell identitet – religionen er en selvfølgelig del av livet, som en tar med seg fra barndommen til ungdomsperioden og videre til det voksne livet. Den andre tendensen innebærer at religion gjøres til et indre anliggende, et aspekt ved individuell identitet, og at den primært har betydning i det vi kan kalle «det private rom». Her forstås religionen som knyttet til personlige valg. Også i den tredje tendensen står det individuelle og personlige ved den religiøse identiteten sentralt. Samtidig finner vi her utformingen av en kollektiv identitetspolitikk, hvor unge distanserer seg fra foreldrenes tradisjoner i en søken etter «den egentlige islam». Gjennom boken forfølges spørsmålet om hvordan de unge kvinnene posisjonerer seg i forhold til disse tendensene med henblikk på likestilling mellom kjønnene, med henblikk på det å bruke *hijab*, i forhold til ekteskap, og så videre. På denne måten gir boken en korreksjon til et mediebilde hvor presentasjonen av muslimske unge kvinner som én passiv, undertrykket gruppe er regelen, og hvor Shabana Rehman, Nadia og de andre medieyndlingene trer fram som unntakene som bekrefter denne.

Det man kan savne i boken, er først og fremst en sosial, og eventuelt økonomisk, forankring av de ulike holdninger og posisjoner som vi får presentert. Vi møter forfatterens informanter kun i korte og utvalgte situasjonsbeskrivelser. Vi får vite lite eller ingenting om deres bakgrunn hva angår boforhold, familiesammensetning, foreldres by-/land-tilhørighet, klassebakgrunn og så videre. Det er derfor vanskelig å danne seg et bilde av ungdommene som hele mennesker, og ulikhetene i deres forhold til religion og religiøs praksis forblir uforklarte. Som leser venter man på at forfatteren skal følge sine samtalepartnere inn i hjemmene, inn i diskusjonen med foreldre, søsken og besteforeldre. Det gjør hun dessverre ikke. Det er å håpe at Jacobsen i sin neste bok om temaet – en bok som *bør* komme – vil grave dypere i den samme materien og være dristigere i sin fortolkning av hvilke faktorer som påvirker utformingen av islamsk identitet i dagens Norge.

Øivind Fuglerud

Ivar Frønes

Digitale skiller. utfordringer og strategier

Bergen: Fagbokforlaget, 2002

Norge ligger på verdenstoppen når det gjelder innbyggernes tilgang til PC, Internett og mobiltelefon. Derfor er det et aktuelt spørsmål Ivar Frønes tar

opp i sin bok *Digitale skiller. Utfordringer og strategier*. Boken gir en presentasjon av hvordan en økende digitalisering har endret vårt samfunn de siste tiårene. Samtidig er det et forsøk på å besvare spørsmålene: Fører teknologiske nyvinninger til nye sosiale skiller? Representerer det å ha tilgang eller ikke til den nye digitale teknologien en forstrekning av allerede eksisterende sosiale skiller?

Boken begynner med en presentasjon av hva økende bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (data, mobiltelefon, Internett) innebærer. Det er dyptgripende sosiokulturelle forandringer han ser for seg. Frønes argumenterer for at vi kan kalle vår tid det *digitale samfunn*. Digitaliseringen rokker nemlig ved selve fundamentet for industrisamfunnet. På den ene siden fører rasjonalisering til at mange av de sentrale lavkompetansejobbene som dannet grunnen i industrisamfunnets kultur, forsvinner. På den andre siden fører introduksjonen av informasjons- og kommunikasjonsteknologi til at arbeidstakere stilles overfor økende krav til kompetanse, innovasjon og nyskapning.

Det digitale samfunnet er et kommunikasjonssamfunn. I møtet med informasjonsstrømmene blir det en helt sentral oppgave å skape *kunnskap* av informasjon. Digitale skiller handler altså om mye mer enn tilgang til teknologi. Også mer subtile marginaliseringsmekanismer gjør seg gjeldende. Den økte betydningen av kommunikasjon gjør at språkkunnskaper og evne til skriftlig formulering blir viktigere enn før. Informasjonsteknologien skaper dermed nye samfunnsmessige utfordringer. Det handler om fordeling av tilgangen til informasjon, folks ulike forutsetninger for å omforme informasjon til kunnskap samt evnen til å kommunisere med andre. Et viktig poeng er likevel at utviklingen i første rekke leder til en forsterkning av allerede eksisterende sosiale skiller.

Frønes presenterer også tall over hvem som har tilgang til og bruker PC, Internett og mobiltelefon ut fra egne analyser av Norsk Gallups undersøkelser i perioden 1996 til 2001. De viser i hovedsak at yrkesaktive menn med høy utdanning og høy inntekt har størst sannsynlighet for å bruke digitale hjelpemidler. Men samtidig viser tallene at det er stor variasjon avhengig av hvilke former for informasjons- og kommunikasjonsteknologi som studeres. Han presenterer en situasjon hvor et stort flertall har sin egen PC, og hvor dermed fallhøyden blir stor for de få som mangler tilgang.

Finnes det samfunnsinstitusjoner som kan demme opp for den «digitale» (re-)produksjonen av ulikhet? Frønes drøfter blant annet i hvilken grad bibliotekene og skolen kan fungere som viktige inngangsporter til bruk av PC og Internett for dem som verken har tilgang hjemme eller på jobb. Få PC-er og for lav kompetanse blant lærerne gjør imidlertid at skolen ikke klarer å utjevne ulikhetene i elevenes hjemmemiljø. I skolen opp-

står i tillegg en ny læresituasjon med økt krav til selvdisiplin, samarbeid og informasjonsbearbeiding, noe som kan føre til at elever som ikke godt nok behersker de nye ferdighetene som kreves, faller utenfor. Frønes er i denne sammenheng også bekymret for hvordan skolen kan utvikle den kompetansen som er nødvendig for at Norge skal kunne konkurrere med andre digitaliserte land. Særlig bekymringsfullt er realfagets svekkede posisjon blant ungdom. Dybdekompetanse med hensyn til hvordan informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) virker og kan videreutvikles, forutsetter sterke realfaglige kunnskaper.

I ett kapittel beskriver forfatteren betydningen av nettsystemene, som legger grunnen for kommunikasjon, handel og moderne datatjenester. Vi får også en beskrivelse av digitaliseringens betydning for industriutviklingen og medieindustrien. Dette gir et bilde på hvor omfattende endringer som har skjedd både innen industriutvikling, nye arbeidsplasser, kommunikasjon og e-handel, samt hvordan bredbåndsnett kommer til å endre fremtidens medie verden.

Norge stiller sterkt når det gjelder privat forbruk av digitalt utstyr, men lavt når det gjelder produksjon og utvikling. Bokens siste del er en oppsummering av hvilke digitale skiller og hvilke utfordringer vi kan forvente å se i det digitale samfunnet. Et paradoks er at bedre tilgang gir økt sannsynlighet for økende sosial ulikhet. Frønes forklarer dette ved at enkeltindividets kompetanse og ressurser får større betydning. Allerede svake grupper avskjæres fra kompetanse som er nødvendig for å klare seg. Likevel bør lik tilgang være et mål. Via de digitale prosessene aksentuerer det digitale samfunnet betydningen av basiskompetanse og kulturell kapital. Her har skolen et spesielt ansvar. Med bakgrunn i en situasjon som Frønes beskriver som et svakt utbygd digitalt tilbud, dårlig infrastruktur og uklare pedagogiske og organisatoriske rammer, er det grunn til å være særlig bekymret for de svakeste elevene.

Digitale skiller gir en god beskrivelse av hva den økende digitaliseringen av samfunnet innebærer. Det er en lettlest innføring i sentrale begreper og problemstillinger. Jeg synes likevel det er klare mangler ved fremstillingen. Når dataene fra Norsk Gallups undersøkelser blir lagt frem som en presentasjon av statusen i Norge per i dag, savner jeg informasjon både om hvilke spørsmål som blir stilt, utvalgsstørrelse og representativitet. Et annet problem er at når spørreskjemaene inneholder faste svarkategorier, måler man kun forskjellene i det utvalget av bruksområder som man har tatt med i undersøkelsen. Dette er et evig tilbakevendende problem innenfor kvantitative analyser og derfor viktig å diskutere før man trekker konklusjoner om eventuelle gruppeforskjeller.

Forfatteren setter frem en rekke påstander om hvordan kommunikasjonsteknologien i løpet av kort tid totalt har endret vår verden. Men det er

opplagt at digitaliseringen ikke er den eneste forklaringen på de historiske endringsprosessene som finner sted. Selv om bokens formål neppe er å gi en bred tolkning av store historiske prosesser, savner jeg en analyse av de sammenhengene digitaliseringen inngår i. Uten tilleggsforklaringer til de store samfunnsendringene føyer boken seg inn i rekken av studier som presenterer de negative konsekvensene av datateknologien, uten at det forklares hvordan marginaliseringsprosessene faktisk fungerer, og uten at konklusjonen testes empirisk. Kort sagt: Jeg savner et klarere teoretisk utgangspunkt, som kunne gitt retning både til konklusjoner og empiriske analyser. Og det burde være mulig. Det eksisterer etter hvert en rekke internasjonale studier, som med empirisk og teoretisk forankring behandler konsekvenser av innføringen av ny digital teknologi.

Leila Torgersen

**Willy Aagre, Anne de Haas, Cecilia Häggström,
Mats Lieberg og Sven Mörch**

Nordiska tonårsrum. Vardagsliv och samhälle i det moderna
Lund: Studentlitteratur, 2002

Det har vært vanlig å beskrive ungdommers hverdagsliv ut fra et samfunnsmessig perspektiv. Fokuset har vært rettet mot ungdoms deltakelse i foreningslivet, virksomhet på klubben, på skolen og i gata. I de senere årene har det imidlertid vokst fram en økende interesse for å forstå ungdom ut fra den private sfæren, hjemmet og tenåringsrommet. I de nordiske landene, hvor et flertall vokser opp med god plass og ofte eget rom, blir tenåringsrommets funksjoner og symbolske betydning et nyttig analytisk redskap for ungdomsforskere.

Nordiska tonårsrum. Vardagsliv och samhälle i det moderna er et resultat av et samarbeid mellom samfunnsforskere, intervjuere og arkitektstuderenter fra Danmark, Norge og Sverige. Datainnsamlingen har foregått i tre urbane områder, ett i hvert av landene. I alt har 48 gutter og jenter i alderen 15 til 16 år blitt intervjuet. Dette er en livsfase hvor de unge gjør viktige valg. De går siste året i grunnskolen, på skoler som oftest ligger relativt nær hjemmet, og i stor grad har de kjent sine venner og venninner gjennom flere år. Unge i denne alderen har allerede noen års erfaring med det å være ungdom. De har observert endringer i væremåter, stil og interesser både hos seg selv og hos andre. Mange har hatt sine første erfaringer med kjæ-

rester, samtidig blir de fleste stadig mer uavhengige av sine foreldre. Forskerne har fått slippe inn på ungdommenes rom. De har fått ta bilder både av rommene i sin helhet og av skrivebord, vegger, bokhyller og senger. Leseren får dermed levende illustrasjoner av de poengene som løftes fram i teksten. Selve utvalget presenteres nærmere i et eget vedlegg.

Boka er inndelt i 11 kapitler. Noen temaer går igjen i flere av kapitlene, men i all hovedsak representerer hvert enkelt kapittel egenartede bidrag, med selvstendige analytiske utgangspunkt. I kapittel 1 til 4 presenteres tenåringsrommet som en særskilt arena for overgangen fra barndom til voksen alder. Innenfor rommets fire vegger skapes en egen logikk knyttet til tingene og deres symbolverdi. Gradvis utvikles et repertoar for ungdomsliv, hvor tingene markerer større selvstendighet, en livsstil og en smak som skiller seg både fra barnets og de voksnes. Forbindelseslinjer mellom rommet og ungdomslivet utenfor opprettes.

I kapittel 5 får vi presentert en historisk analyse av tenåringsrommets framvekst i løpet av 1900-tallet. Dette utdypes i kapittel 8, hvor framveksten av tenåringsrommet analyseres i sammenheng med den generelle boligutviklingen. I dette perspektivet framstår tenåringsrommet som et pedagogisk redskap, et sted der den unge lærer seg å bo. Gjennom analyser av hvordan de unge *tar* rommet og omgivelsene «i besittelse», problematiseres forholdet mellom ungdomslivets private og offentlige aspekter (kapittel 6 og 7). I kapittel 9 tolkes tenåringsrommet som en arena der den allmenne kulturen og den mer spesifikke ungdomskulturen slåss om oppmerksomheten.

I kapittel 10 diskuteres så estetiske praksiser, hvor valg av markører som musikk, plakater og dataspill veves inn i historien om ungdommenes individualiseringsprosjekt, deres forhold til familie, venner og kjæresten. I bokas siste kapittel oppsummerer forfatterne hva slags ny kunnskap om ungdom som framkommer når empirien hentes fra deres privatsfære, nemlig hjemmet og tenåringsrommet. Her argumenterer de for at deres tilnæringsmåte skaper ny kunnskap om ungdommenes hverdagsliv, gjennom å trekke fra fire sentrale perspektiver.

Det første handler om tenåringsrommets betydning som arena for å «ordne» overgangen mellom barneårene og den voksenalderen som skal komme. Forfatterne er opptatt av at dagens unge gjennomlever denne fasen i en verden som i stadig sterkere grad organiseres rundt forbruk. Dette stiller dem overfor en ny type utfordring, som ikke så sterkt gjorde seg gjeldende i fortidens samfunn, hvor produksjonslivet utgjorde det organiserende tyngdepunktet. Det finnes nemlig mange alternative muligheter for hvordan rommet kan se ut, og tenåringsrommets innhold blir noe den unge selv må bestemme gjennom «forbrukshandlinger» – et uttrykk for individuell smak og stil, eller identitet. Samtidig har ulike smaksorienteringer og stiluttrykk

klar relasjon til ungdomslivet og ungdomskulturer utenfor hjemmet. Derfor er tenåringsrommet også en arena hvor ungdom kan uttrykke kollektiv tilhørighet. Rommet har dermed en dobbel funksjon, som et sted hvor den unge både får uttrykt individuelle særtrekk og kollektiv tilhørighet.

Innenfor det andre perspektivet diskuteres tenåringsrommets posisjon mellom den private og den offentlige sfæren. Tenåringers søken etter steder og rom der de får rå over seg selv, og der de kan være sammen med jevnaldrende uten innblanding fra foreldre eller andre voksne, framtrer som spesielt viktig. Da kan tenåringsrommet oppfattes som en attraktiv blanding mellom det private og det offentlige, der tenåringen har stor grad av kontroll.

I henhold til det arkitekturteoretiske, tredje perspektivet kan rommet betraktes som et redskap – en meningsfylt forlengelse av menneskekroppen og menneskets eksistens og handlingsrom. Tenåringsrommets gjenspeiler samtidens skiftende tankemåter og kontekster. Rommet kan fungere som et redskap for det som anses å være viktig og nødvendig her og nå. For eksempel skulle tenåringsrommet fungere som et privat arbeidsrom for den unge gymnasiasten på 1930- og 1940-tallet. På 1960-tallet var det derimot fritiden og fritidsaktivitetene som preget måten rommene ble innredet på. Nå har det egne rommet blitt noe både barn og voksne trenger – nærmest for å beskytte sin personlighet, for å være for seg selv og utøve individuell selvbestemmelse.

Det siste perspektivet som trekkes fram, er tenåringsrommet som et tegn i samtidskulturen, som en arena for estetiske praksiser. Her finnes det slående kjønnsforskjeller: Jentene er fortsatt klart mer opptatt av rommet som et estetisk prosjekt i seg selv, enn det guttene er. Mens guttenes rom blir en slags syntese av et kontor og et lokale for data- og TV-spill, anstrenger jentene seg for å få det fint og hjemmekoselig. I mye sterkere grad enn guttene bruker jentene rommet til å stelle med sitt eget utseende.

Helt til slutt diskuterer forfatterne om deres tilnæringsmåte kan gi nyttige bidrag til ungdomsforskningen. Her trekker de fram tre poenger, nemlig at tenåringsrommet kan få fram styrkeforholdet mellom det private og det offentlige, at tenåringsrommet bidrar til å tydeliggjøre forholdet mellom den unge og resten av familien, og at det kan framvise ulike måter å få grep om samtiden på, for de unge. Jeg er enig med forfatterne i at denne måten å få fram ungdommers hverdagsliv på kan være nyttig, ikke minst fordi det private rom har hatt en tendens til å være privat også for forskere. Dermed tilbys en ny kilde til kunnskap om ungdommens hverdagsliv.

I *Nordiska tonårsrum. Vardagsliv och samhälle i det moderna* presenteres resultater fra et ambisiøst prosjekt med mange ulike innfallsvinkler. For en anmelder som er mer kjent med generell ungdomsforskning enn med forfatternes faglige ståsteder, virker det samtidig som de greier å balansere det fragmenterte dypdykket mot fruktbar allsidighet. Diskusjonene i boka

minner oss om at ungdomslivet har en kontekstuell forankring som er materiell og fysisk, og at de unges hverdag faktisk leveres med rommet som en viktig base – både for det som er *her og nå*, og det *de er på vei mot*. Boka kan absolutt anbefales!

Elisabeth Backe-Hansen

Eli-Marie Drange, Ulla-Britt Kotsinas, Anna-Brita Stenstrøm (red.)

Jallaspråk, slanguage og annet ungdomsspråk i Norden

Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2002

Boken er en rapport fra forskningsprosjektet «Språkkontakt og ungdomsspråk i Norden» (UNO), som startet i 1997 med støtte fra Nordisk ministerråd. I forordet står det blant annet:

Prosjektets målsetting har vært å kartlegge og sammenlikne nordiske ungdommers språk, dels for å utforske likhetstrekk, dels for å se i hvilken grad ungdomsspråket i Norge er påvirket av engelsk og forskjellige innvandrerspråk.

Boken består av ti artikler som tar for seg forskjellige aspekter ved språkvariasjon blant ungdom i de nordiske land. Alle artiklene er sosiolingvistiske og fokuserer på språkbruk og identitet. Sett fra mitt synspunkt, er de artiklene som mest eksplisitt diskuterer denne sammenhengen, også de mest interessante. Boken er morsom å lese og gir et viktig bidrag til analyser av hvordan tegn brukes for å konstruere tilhørighet til bestemte grupper og avstand til andre. De tre første artiklene handler om utenlandske ord i nordisk ungdomsspråk, de to neste handler om bruken av engelske ord i henholdsvis svensk og finlandssvensk. Tre artikler handler om ungdommers vurdering av sitt eget språk, én artikkel handler om bruken av ordet *bare* i norsk ungdomsspråk og én handler om språk og tilhørighet i en kostskole i Danmark. De to siste artiklene handler henholdsvis om sitatbruk som dramatisk strategi blant unge og voksne kvinner og om hvordan ungdommer i Litauen og USA bryter anerkjente språkvitenskapelige maksimer, men likevel klarer å kommunisere. Jeg skal i det følgende presentere hovedinnholdet i de artiklene jeg selv synes er mest relevante eller interessante.

Eli-Marie Drange har skrevet artikkelen «Fremmedspråklige slangord i norsk ungdomsspråk». Artikkelen er basert på en omfattende spørreunder-

søkelse der ungdommer over hele landet har blitt bedt om å skrive alle slangord de kan. Drange viser interessant nok at ordet *spa* fra berbersk og enkelte ord fra arabisk er de mest utbredte ikke-vestlige låneord i norsk slang, i betydningen «kjent av flest». Dette er interessant fordi berbertalende utgjør en svært liten gruppe blant innvandrere i Norge, men man kan jo spekulere på om ikke filmen med samme navn har hjulpet til i markedsføringen av akkurat *spa*, som for øvrig også fører til ordet *uspa*. Sammenlikner man data fra UNO-undersøkelsen med Åsheims undersøkelse fra 1995 («Kebab-norsk»), viser at språket er stabilt og godt integrert i norsk språkbruk. Ettersom de to undersøkelsene bygger på data fra to forskjellige ungdomsgenerasjoner, påpeker Drange at språkbruken ser ut til å ha gått i arv.

I sin artikkel «Engelska ord i nordisk slang», om engelske slanguttrykk i svensk, dansk, finsk og norsk, viser Ulla-Britt Kotsinas at engelske slanguttrykk utgjør den største gruppen slangord i alle nordiske språk, 17–23 % av alle slanguttrykk. Det betyr imidlertid ikke at engelsk er i ferd med å fortrengte morsmålet i noen av landene, som enkelte frykter. Kotsinas peker på at forekomst ikke sier noe om bruk, og at undersøkelser om språkbruk har vist at svenske ungdommer ikke bruker mer enn ca. 2–3 % engelske slangord i sin dagligtale. Hun konkluderer med at frykten for at de nordiske språkene skal forsvinne på grunn av engelskspråklig påvirkning, er høyst overdreven.

Toril Opsahl har skrevet en av de mest stimulerende artiklene i samlingen: «*Bare* i norsk ungdomsspråk». Hun tar altså for seg ordet *bare*, som har fått det herlige navnet *diskurspartikkel*, og hvordan det brukes. Artikkelen er basert på data fra hennes hovedfagsoppgave. Hun har fått oslo-ungdommer av begge kjønn til å ta opp samtaler seg imellom på bånd, uten at forskeren har vært til stede. Opsahls intensjon er å vise hvordan ordet *bare* brukes som dramatiserende element i ungdomsspråk. I tillegg viser hun at ungdom bruker *bare* for å signalisere at en dramatisk sekvens følger, ofte i form av en talende lyd, et dramatisk ansiktsuttrykk eller et sitat – som her i en samtale mellom ungdomsskolejenter fra vestkanten i Oslo:

Jeg så liksom bare at du satt i stolen og bare = uæ =, jeg bare dro den ((opp)) og bare, faen viser fram puppene dine for alle du ja, hu bare å tusen takk, og så tok han og bare dro meg ((med seg)) ((så jeg bare)) nei: du får bare ett kyss, men da går jeg, ((han bare)) nei få mer jeg bare ha det: = t (latter) beina ut vet du, jeg bare: = takk ha det bra, (latter). (Utdrag fra empirien s. 67)

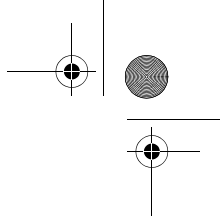
Opsahls hovedargument er at *bare* er en diskursmarkør som fyller mange funksjoner i ungdomsspråk. Betydningen varierer med kontekst. Den tradisjonelle bruken av ordet innebærer en devaluering av det innholdet ordet

peker til, «bare en misforståelse», men denne tradisjonelle bruken forsterker den nye strategien, der *bare* innvarsler at det nå kommer en spesiell ytring:

Når bare forekommer i en ytring, gis det i utgangspunktet et inntrykk av at det hele dreier seg om noe bagatellmessig, noe som fortjener å bli modifisert. Bare dukker samtidig opp i ytringer der vi fastslår noe kategorisk. Slik kan bare's forsterkende funksjon minne om typen paradoksale motsetninger som: lite kul og dritbra. (s. 69)

Hvis jeg forstår henne rett, foreslår Opsahl videre at denne nye bruken av *bare* i ungdomsspråk formidler en ironisk distanse til det sagte og til språk i det hele tatt. Hun peker på formidling av ironi som et vesentlig element i ungdoms språk og foreslår at ved å skape et metaspråklig fokus på selve formen, opprettholder taleren det som ser ut til å være en nødvendig distanse til det som sies. Hun peker på at ungdoms samtaler kan forstås som en form for språklig iscenesettelse, en slags opptreden der fokus på form og maskespill er vel så viktig som innhold og autentisitet. Hun peker på det tilsynelatende paradoksale i at slike samtaler, som eksemplet over, stort sett føres mellom nære venner, og spør seg om slike distanserende strategier som den spesielle bruken av *bare* nettopp tjener til å skape en kontrast som tydeliggjør nærheten mellom samtalepartnere.

Den neste artikkelen jeg vil fremheve, er «Sprogene på Helufsholm, sprog og holdninger i et sprogsamfund af unge», der Janus Møller og Normann J. Jørgensen tar leseren inn i en verden jeg ikke trodde fantes lenger. Forfatterne har undersøkt *herloviansk*, et språklig fenomen som har vært praktisert på pensjonatskolen Herlufsholm i Danmark siden 1830-årene. Språket lages ved at enkelte sentrale ord trekkes sammen på regelbundne måter, og resultatet blir uforståelig for ikke-innvidde. Ord som *dippel* (disippel = kostskoleelev) og *dappel* (dagelev) førte meg rett inn i pensjonat-skolelitteraturen fra 50-årene, men også til Harry Potter's *Galtvort*. Artikkelen er imidlertid interessant langt utover det kuriøse fordi forfatterne viser empirisk hvordan språkbruk, musikkpreferanser og klesstil knyttes sammen i tegnpakker som skaper kriterier for tilhørighet til forskjellige elevgrupper som er rangert hierarkisk. De mest ihuga tilhengerne av å bevare den herlovianske tradisjonen er de eldste elevene på dansklinjen, og det er også de som identifiserer seg sterkest med skolens generelle ideologi. «Herlovianerne» plasserer elevene på den internasjonale linjen lavest i skolehierarkiet. Begge grupper karakteriserer hverandre i negative termer basert på språkbruk, klesdrakt og musikkpreferanser. De internasjonale elevene på sin side distanserer seg fra herloviansk som tilhørighetstegn, men forfatterne viser at fordi herloviansk har en nær hegemonisk posisjon på skolen, må alle grup-

per forholde seg til språket i sin selvtilskrivning. De antyder at man også ser en mulig utvikling av en engelsk variant av herlovianerspråket blant enkelte elevgrupper på den internasjonale linjen.

Jeg kan anbefale denne boken til alle som er interesserte i språklige fenomeners betydning for sosiale og kulturelle prosesser. Bokens tittel, *Jall-aspråk*, er litt misvisende fordi den snevert henspiller på møtet mellom en majoritet og språklige minoriteter. Bokens styrke er nettopp at den åpner for et bredt synsfelt. Ved å presentere *spesifikke* språklige fenomen på forskjellige sosiale felt skaper den en forståelse for det *generelle* ved mange sosiale og språklige prosesser.

Ada Engebrigtsen

